

Miljö och hälsa för barn i nordiska förskolor

Utvalda ämnesområden:

Förorening

Fysisk aktivitet och natur

Kost

Kemikalier

11 juli 2007

Inspiration til handling!

Både nuvarande och kommande generationer ska kunna garanteras ett hälsosamt liv och Norden ska vara världens bästa plats för barn. Dessa mål har Nordiska ministerrådet satt upp. För detta krävs initiativtagande tvärs över ämnesområden – och fokus på barn som målgrupp. Målen om barns miljö och hälsa ska följas av åtgärder och inspirationen finns att hämta över de nordiska landsgränserna.

Denna broschyr innehåller exempel på några av de nordiska myndigheternas förslag på åtgärder som kan främja barns miljö och hälsa. Broschyren bygger på rapporten ”Miljø og sundhed for børn i nordiske børnehaver”, ett pilotprojekt inom utvalda ämnesområden som har utförts på uppdrag av Nordiska ministerrådet¹.

1. Tilläggas bör att många andra faktorer, inte minst omsorg och trygghet, även kommer att vara avgörande för om ett barn får ett gott och hälsosamt liv. Faktorer som bl.a. inomhusklimat och hygien, mänskligt skapat buller och skydd mot sol utomhus tas inte upp i projektet.

Översikt – 10 nordiska förslag om miljö och hälsa för förskolebarn – inom utvalda områden

- 1. Större avstånd till trafikerade vägar och industrier**
Placera förskolan minst 200 meter från trafikerade vägar och industrier för att undvika lokal partikelförorening och buller. Använd modellberäkning för att fastställa det nödvändiga avståndet i varje konkret fall.
- 2. Korta avstånd till grönområden – skogar, parker, naturområden**
Placera förskolan nära grönområden som lämpar sig för lek och vistelse utomhus. Avståndet till grönområden bör inte vara längre än att barnen kan gå till lek- och rekreationsområdena (t.ex. 200 meter).
- 3. Ren mark**
Undvik att placera förskolan på områden med förorenad mark. Sörj för att förorenad mark täcks över på befintliga förskoleområden.
- 4. Stora uteområden**
Sörj för att områden där man vistas utomhus blir tillräckligt stora med nära anknytning till förskolan – sätt t.ex. en minsta gräns vid 30–40 m² per barn.
- 5. Gröna och omväxlande uteområden**
Sörj för att uteområdena är gröna och omväxlande med många planteringar och träd samt kuperad terräng.
- 6. Flytta utomhus varje dag om den nuvarande situationen är ett problem**
Sörj för transportmedel, t.ex. en buss, för att kunna vistas i skog- och naturområden om det befintliga läget är problematiskt och inte kan förbättras.
- 7. Fysisk aktivitet**
Sörj för att barnen får så mycket fysisk aktivitet som möjligt under minst 60 minuter varje dag.

8. Erbjud frukt och grönsaker

Erbjud frukt och grönsaker till mellanmålen om förskolan ansvarar för dessa måltider. Man rekommenderar att barn ska äta 400 gram frukt och grönsaker varje dag. Välj om möjligt ekologiskt odlad frukt.

9. Använd mindre socker

Minska på konsumtionen av drycker sötade med socker samt snacks, godis m.m. Tillsatt socker bör endast utgöra 10 % av kostens energiinnehåll. Välj om möjligt matvaror med positiv näringsmärkning.

10. Märkning av leksaker och andra produkter

Leta efter miljömärkena Svanen och Blomman – se hälsokonsekvensbeskrivningar på webbplatserna som dessa sekretariat för miljömärkning har.

Lokal partikelförorening av luften

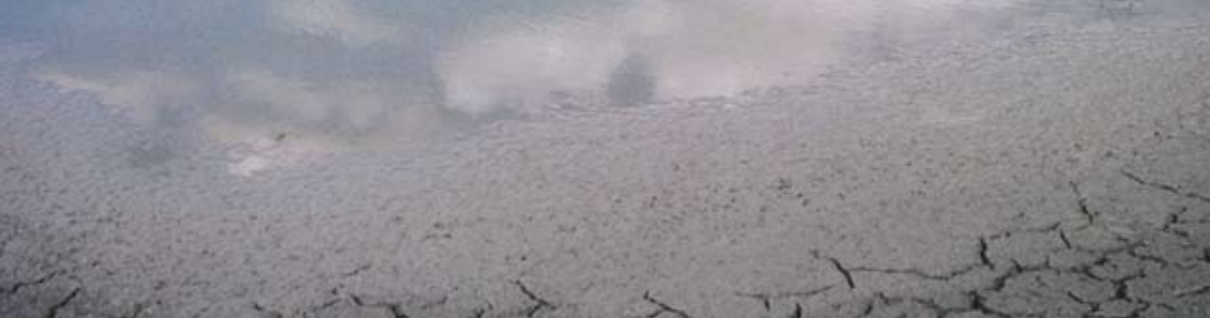
Det är trafiken som är den största källan till lokal partikelförorening av luften. Partikelföroreningen är nästan dubbelt så hög på trafikerade gator som utanför en stad. Dessutom finns den högsta koncentrationen av fina och ultrafina partiklar i stora koncentrationer på starkt trafikerade gator.

Förskolor bör därför placeras långt bort från trafikerade vägar. Kvävedioxidutsläpp från trafiken gör att det även måste finnas avstånd mellan trafikerade platser och platser där barn befinner sig.

Åtgärder

- Fysisk planering som förebygger luftförorening och som tar hänsyn till barnen och deras hälsa.
- Större avstånd mellan förskolan och större trafikleder rekommenderas. Uppskattningsvis kan förskolebarnens påverkan av lokala partikelföroreningar minimeras om en förskola placeras 50–100 meter från en trafikerad väg, beroende på vägens storlek och andra lokala förhållanden. När avståndet till en trafikerad väg är mer än 200 meter är partikelföroreningen från vägen inte av nämnvärd betydelse för partikelkoncentrationen i luften. Förhållanden som vindriktning, omgivande bebyggelse m.m. kan ha betydelse för vilket avstånd som krävs för den konkreta situationen. Genom modellberäkningar kan man få fram beslutsunderlag för förskolans konkreta placering.

Dessutom visar luftmätningar att 20–40 % av det totala partikelutsläppet i Norden kommer från små lokala eller privata vedpannor. Man bör ta hänsyn till detta när man anlägger en ny förskola.
- Särskilda krav på god luftkvalité på förskolans uteområde.

Externt buller

Trafiken är en mycket stor källa till externt buller. Hur en förskola placeras i förhållande till starkt trafikerade vägar är sålunda en avgörande faktor för vilken bullernivå barnen utsätts för på uteområdena.

Åtgärder

- Fysisk planering som förebygger bullerförorening och som tar hänsyn till barnen och deras hälsa. Genom modellberäkningar kan man få fram beslutsunderlag för förskolans konkreta placering.
- Gränsvärden för buller på förskolors uteområden används som ett viktigt underlag för den fysiska planeringen.

Markförorening

Utsläpp från industrier, trafik och förbränning av fossila bränslen har medverkat till att marken på många håll i Norden har förorenats med bl.a. tungmetaller samt olje- och tjärprodukter. Bly är den mest utbredda tungmetallföroreningen.

Åtgärd

- Handlingsplaner för att kartlägga och sanera miljögifter i barns utemiljö i större städer och industriområden samt en tidsplan för att genomföra nödvändiga åtgärder.

Fysiska aktiviteter och naturupplevelser

I de nordiska länderna stiger antalet överviktiga barn, vilka nu utgör 15–20 %. Fysiska aktiviteter är ett sätt att bemöta problemen med övervikt. Myndigheterna rekommenderar att alla barn och ungdomar bör vara måttligt fysiskt aktiva under minst 60 minuter varje dag.

Infektionssjukdomar utgör en stor del av alla sjukdomstillfällen hos förskolebarn och ca 30 % av infektionssjukdomarna kan kopplas till trängsel inomhus. Detta kan förebyggas genom att barnen även vistas utomhus. Undersökningar visar att barn som leker på naturlekplatser är mindre sjuka, är bättre på att koncentrera sig och har bättre motorik än barn som leker mycket inomhus eller på en traditionell lekplats. Det är därför viktigt att utforma ett grönt och omväxlande uteområde.

Fysiska aktiviteter utomhus kräver gott om plats, ett uteområde på förskolan och lätt tillträde för barnen till naturområden.

Förskolans läge är en avgörande faktor för hur lätt tillträde barnen har till natur- och skogsområden. Den fysiska planeringen är därför viktig och när nya förskolor planeras bör man garantera närhet till natur- och skogsområden.

Åtgärder

Placera förskolor så att man har

- tillgång till lek- och rekreationsområden (minst 0,5 hektar)
200 meter från förskolan
- tillgång till större terräng i närliggande natur (mer än 20 hektar)
500 meter från förskolan

Tillräckligt stora och gröna uteområden på förskolorna. Exempel på krav:

- minsta storlek på uteområde per barn – t.ex. 30–40 m² per barn
- att utforma områden med många planteringar, träd och kuperad terräng

Nationellt program om att förnya förskolornas uteområden, så att de inspirerar till lek och rörelse.

Kost – hälsa genom maten

Myndigheterna rekommenderar att barn mellan fyra och tio år i genomsnitt ska äta minst 400 gram frukt och grönsaker per dag och att det dagliga intaget av tillsatt socker inte får överstiga 10 % av kostens energinnehåll, vilket motsvarar 30–40 gram socker per dag för ett förskolebarn.

Genom att ställa krav på matutbudet i förskolorna är det möjligt för myndigheterna att påverka barns kostvanor under den tid då barnen är i förskolan. Förskolorna har en viktig roll i arbetet med att främja hälsosamma matvanor hos barn och därför är det viktigt att kvalitén och de olika alternativen i förskolorna motsvarar efterfrågan på ett tillfredsställande sätt.

Åtgärder

- Kvalitetskrav på näringsriktig mat på förskolorna.
- Erbjud frukt och grönsaker på förskolorna och minska barnens sockerintag.
- Lättförståelig märkning och hälsofrämjande marknadsföring.

Kemikalier

Barn utsätts för kemikalier både via kosten och via olika produkter.

Behov av kunskap – allmänt

Mer kunskap om barns utsatthet för olika kemikalier behövs, då barn ses som en känslig grupp som man behöver visa särskild hänsyn till i riskbedömningar.

Kemikalier i frukt

Via kosten utsätts vi ofta för rester från flera olika pesticider samtidigt. Därför ökar kravet på att undersöka om detta ändrar den riskbedömning av pesticider som hittills varit och som grundar sig på separata toxikologiska bedömningar av varje kemikalie. Det har ännu inte tagits fram några accepterade metoder för hur man kan uppskatta den totala och kumulativa effekten av kemikalierna.

Risken för att hitta rester av pesticider är störst i frukt och grönsaker. Vid stickprovskontroller i de nordiska länderna år 2005 hittade man rester från växtskyddsmedel i mellan 62 % och 76 % av alla prover från frukt. Barn är här en utsatt grupp.

Behov av kunskap

- Sammanställ resultat, med fokus på barn, som diskuterar vilken betydelse det har att vi utsätts för olika pesticider samtidigt.

Åtgärd

- Sätt upp mål för den offentliga sektorns konsumtion av ekologiska livsmedel

Rapporten rekommenderar att man serverar ekologisk frukt till förskolebarn som en del av den offentliga konsumtionen av ekologiska livsmedel.

Kemikalier i produkter

Många produkter som barn använder har aldrig undersökts för miljö- och hälsomässiga konsekvenser. Det finns därför begränsat med information om barns utsatthet vad gäller kemikalier.

Gränsvärden för hur stor koncentrationen av problematiska kemikalier får vara finns inte angivna på många leksaksprodukter. Det är omöjligt att se på en leksak vad den innehåller, eftersom innehållsdeklarationer inte är något krav. Kriterier för Svanenmärkta leksaker håller på att tas fram.

Miljömärkena Svanen och Blomman är i första hand miljögarantier. Det framgår inte i vilken utsträckning märkena även är en garanti för att en hälsokonsekvensbeskrivning har gjorts och därför kan man inte veta om en produkt är hälsovadlig.

Resultaten från ett inspektionsprojekt om kemikalier i leksaker som utfördes år 2005 visade att leksakstillverkande företag saknar kunskaper om kemikalier i leksaker. Enligt projektet är det allvarligt att många företag litar på CE-märket och tror att det skyddar för leksakens alla risker. Det är därför viktigt att förbättra kunskapen om kemikalier i leksaker hos de berörda företagen, så att barnen och miljön inte utsätts för onödiga risker. En leksak innehåller farliga kemikalier som följer med produkten genom alla handelsled och mer information om dessa ämnen ger leksaksimportörerna bättre förutsättningar för att ställa relevanta krav.

Åtgärder

- Handlingsplaner för miljö- och samhällsansvar i offentliga upphandlingar av produkter som innehåller miljögifter.
- Ett "barnmärke" som sätter fokus på barn och hälsa
- Ökad kunskap hos företagen om kemikalier i leksaker
- Konsumentsidor på Internet som tas fram i samarbete med miljö-, hälso- och konsumentmyndigheterna samt annan information till småbarnsföräldrar och förskolor om hur man gör vardagen för små barn så giftfri som möjligt.
- Informationsmaterial med goda råd om hur man kan välja produkter där hänsyn har tagits till både miljö och hälsa.

Nordiska ministerrådet

Store Strandstræde 18
DK-1255 Köpenhamn K
www.norden.org

Det nordiska samarbetet

Det nordiska samarbetet är ett av världens mest omfattande regionala samarbeten. Det omfattar Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt de självstyrande områdena Färöarna, Grönland och Åland.

Det nordiska samarbetet är politiskt, ekonomiskt och kulturellt förankrat och är en viktig partner i europeiskt och internationellt samarbete. Den nordiska gemenskapen arbetar för ett starkt Norden i ett starkt Europa.

Det nordiska samarbetet vill styrka nordiska och regionala intressen och värderingar i en global omvärld. Gemensamma värderingar länderna emellan bidrar till att stärka Nordens ställning som en av världens mest innovativa och konkurrenskraftiga regioner.

ANP 2008:715

© Nordiska rådet, Köpenhamn 2007

ISBN 978-92-893-1651-4

Tryck: Clausen Offset A/S, Odense 2008

Design: Kjell Olsson

Upplaga: 1500

Printed in Denmark

Tryckt på miljövänligt papper papper som uppfyller kraven i den nordiska miljömärkningen. Publikationen kan beställas på www.norden.org/order. Fler publikationer på www.norden.org/publikationer